

Наталія Рудічева

*доцент, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової і професійної освіти
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
Харків, Україна*

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Представлено сутність поняття «аксіологічна компетентність». Розкрито поняття «дидактичні умови», висвітлено дидактичні умови формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку, основною функцією яких є оптимальне забезпечення організаційно-педагогічного супроводу освітнього процесу в початковій школі.

Ключові слова: аксіологічна компетентність, умови, дидактичні умови.

Abstract. The essence of the concept of «axiological competence» is presented. The concept of «didactic conditions» is revealed, didactic conditions for the formation of axiological competence of primary school pupils the main function of which is optimal provision of organizational and pedagogical support of the educational process in primary school.

Keywords: axiological competence, conditions, didactic conditions.

Постановка проблеми та її актуальність. У XXI столітті проблема цінностей значно загострилися та набула глобальний характер, тому вимагає від людства кардинально нових підходів до формування активної свідомої позиції людини, яка ґрунтується на загальнолюдських базових цінностях.

У Державному стандарті початкової освіти поряд з всебічним розвитком дитини, її талантів, здібностей, компетентностей підкреслено важливість формування цінностей. Саме молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для закладання основ аксіологічної компетентності, що у подальшому допоможе ефективному зростанню духовного потенціалу людини.

Ефективність педагогічного процесу залежить від умов, в яких він проходить, тому доцільно розглянути, за яких саме умов досягається успішність формування аксіологічної компетентності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання формування аксіологічної компетентності досліджували учені-методисти: К. Баханов, О. Пометун, Ю. Малієнко, А. Федченяк, Г. Фрейман та інші. Аксіологічну компетентність як складову професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти представлено у наукових доробках І. Галян, О. Галян, Л. Яновської, А. Яновського та інших. Але питання висвітлення дидактичних

умов формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку не було окремим дослідженням.

Мета статті – розкрити дидактичні умови формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Криза цінностей, яка існує на етапі розвитку сучасного суспільства, підштовхує до пошуків сенсу подальшої активної життєдіяльності людини. Саме тому формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку набуває особливої значущості в теоретичному і практичному плані.

Аналіз наукової літератури (Ю. Малієнко [6], О. Пометун [1], А. Федчиняк [12], Г. Фрейман [13], І. Галян, О. Галян [3], Л. Примачок [9], І. Степаненко [11], Н. Шетеля [14], Л. Яновська, А. Яновський [15]) дає змогу розуміти аксіологічну компетентність як складне багатокомпонентне особистісне утворення, що є результатом ціннісної освіти і ґрунтується на теоретичних знаннях та об'єктивних уявленнях про різноманіття гуманістичних цінності суспільства і світу, що реалізують через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують успішну життєдіяльність в суспільстві.

Формування аксіологічної компетентності складний процес, ефективність якого значною мірою залежить від дидактичних умов, в яких він проходить.

Суті терміносполучення «дидактичні умови» присвячено багато наукових праць, дисертацій та публікацій (О. Гурська [4], О. Малихін [5], Н. Мойсенюк [7], Л. Перетяга [8] та багато інших учених).

У довідковій літературі представлено таке визначення поняття «умова» «1) необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення чого-небудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності, та забезпечують роботу чого-небудь» [2, с. 1506].

За визначенням О. Гурської, «умова» – це сукупність причин, обставин, чинників, які впливають на розвиток, виховання і навчання людини та можуть його прискорювати чи уповільнювати, впливаючи цим самим на кінцевий результат [4, с. 100].

Поділяємо думку О. Малихіна, який досліджував методологічні підходи, які використовуються в сучасній дидактиці. У дослідженні вченого дидактичні умови представлено як «визначену комплексну сукупність потенційно містких дидактичних ресурсів і вихідних положень, створення й реалізація яких буде сприяти вдосконаленню процесу навчання з урахуванням постійно змінюваних вимог до якості отриманих знань, умінь, навичок, що у своїй структурно-функціональній єдності забезпечують формування необхідних компетенцій і компетентностей» [5, с. 13–14]. Крім того, дослідник наголошує, що при виявленні, конкретизації та формулюванні сукупності дидактичних умов необхідно враховувати: сучасні методологічні підходи; мету, завдання та предмет дослідження; внутрішні особливості феноменологічного поняття як складного багатокомпонентного явища [5, с. 14].

Однією із основних функцій дидактичних умов є оптимальне забезпечення організаційно-педагогічного супроводу процесу навчання.

Формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку можливе за таких дидактичних умов: інтенсифікації аксіологічного середовища (аксіосередовища) для розвитку особистості учня молодшого шкільного віку, здатного до розв'язання нестандартних завдань аксіологічного спрямування; забезпечення інтеграції аксіологічної інформації із основним програмовим матеріалом навчальних предметів; розширення і поглиблення бази аксіознань учнів молодшого шкільного віку та уміння інтегрувати їх у практичну творчу навчально-ігрову діяльність; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності у процесі формування аксіологічної компетентності.

У молодшому шкільному віці школа стає тим соціальним середовищем, у якому активно здійснюється процес формування аксіологічної компетентності, провідною діяльністю стає навчання. Поряд з цим, продовжує зберігати значущість ігрова діяльність, яка превалювала у дошкільному віці. Залишаючи гру в позаурочній діяльності і використовуючи в навчальній діяльності як елемент, формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку буде відбуватись невимушено.

Спираючись на дослідження Л. Перетяги [8], у освітній процес початкової школи можемо реалізувати міжпредметну, модульну, монопредметну, комплексну модель введення аксіологічної інформації до змісту освіти. Це може бути досягнуто через навчальні предмети, інтегровані курси, факультативи, певні теми, методи і прийоми, які посилюють аксіологічну специфіку.

Враховуючи те, що на учнів початкової школи збільшене навантаження, то доцільно формування аксіологічної компетентності інтегрувати в усі навчальні предмети початкової школи.

Для того, щоб процес формування аксіологічної компетентності поступовим і результативним, необхідно розробити певну систему, за якою аксіологічна інформація надавалась дозовано і відповідала віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку. Формування аксіологічної компетентності має здійснюватись на загальнодидактичних принципах.

Взаємозв'язок навчальної та позанавчальної діяльності у процесі формування аксіологічної компетентності полягає в тому, що неформальне спілкування і практична діяльність в позанавчальний час розширюють і поглиблюють теоретичні знання, які учні отримати упродовж навчальної діяльності.

Таким чином, формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку можливе за таких дидактичних умов: інтенсифікації аксіологічного середовища (аксіосередовища); забезпечення інтеграції аксіологічної інформації із основним програмовим матеріалом навчальних предметів; розширення і поглиблення бази аксіознань учнів молодшого шкільного віку та уміння інтегрувати їх у практичну творчу

навчально-ігрову діяльність; забезпечення взаємозв'язку навчальної та позанавчальної діяльності у процесі формування аксіологічної компетентності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у аналізі аксіологічної компетентності у змісті підручників для початкової школи.

Список використаних джерел

1. Баханов К. О. Організація особистісно орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя історії. Харків : Основа, 2008.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
3. Галян І., Галян О. Особливості розвитку аксіологічної компетентності майбутніх педагогів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2017. № 2(18). листопад. С. 22–27. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-18-2017-6.pdf>
4. Гурська О. В. Дидактичні умови реалізації інноваційних форм навчальної діяльності студентів коледжів у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Полтава, 2015. 284 с.
5. Малихін О. В. Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі). *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія : Педагогіка. 2013. Т. 215. Вип. 203. С. 11–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_4
6. Малієнко Ю. Б. Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2018. 96 с.
7. Мойсенюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник. Київ, 2001. 367 с.
8. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2008. 23 с.
9. Примачок Л. Л. Експериментальне дослідження стану сформованості професійної компетентності фахівців з фізичної реабілітації зі стажем роботи понад п'ятнадцять років. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. V. С. 195–208. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720178/1/APP_T5_V19.pdf#page=196.
10. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85–98.
11. Степаненко І. В. Формування комунікативно-прагматичної аксіологічної компетентності як фактор подолання ціннісних розколів в Україні: стратегічні орієнтири освіти для демократизації суспільства. *Постметодика*. 2013. № 5 (114). С. 10–15. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/9929/1/%D0%9F%D0%9C%20%E2%84%96%20\(2013\)%2030.12.2014%20%D0%98%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B0.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/9929/1/%D0%9F%D0%9C%20%E2%84%96%20(2013)%2030.12.2014%20%D0%98%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B0.pdf)
12. Федчиняк А. О. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2826/1/Struktura%20aksiolohichnoi%20kompetentnosti.pdf>
13. Фрейман Г. Формування аксіологічної компетентності на уроках історії України в 11 класі. *Історія в школах України*. 2007. № 6. С. 14.
14. Шетеля Н. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2022. 463 с.
15. Яновська Л. Г., Яновський А. О. Підготовка майбутніх учителів історії до формування в учнів аксіологічної компетентності. 2021. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-1-39>